

Relacions de Gènere en el Dret

Codi: 105788

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2503878 Estudis Socioculturals de Gènere	OB	2	2

Professor/a de contacte

Nom: Luisa Pilar Moreno Cuerva

Correu electrònic: luisa.moreno@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: Sí

Prerequisits

L'alumnat ha d'haver cursat el curs de Dret Antidiscriminatori de primer curs del Grau de Gènere.

Objectius

Els objectius són:

1. Promoure una anàlisi crítica de la creació, aplicació i interpretació del Dret des d'una perspectiva de gènere.
2. Identificar els factors que impedeixen la igualtat real i efectiva, des d'una perspectiva de gènere interseccional, a les diferents branques de l'ordenament jurídic.
3. Realitzar estudis de casos pràctics sobre la presumpta neutralitat del Dret s través de la jurisprudència espanyola i europea.

Competències

- Expressar-se correctament i de manera no sexista ni homofòbica tant oralment com per escrit.
- Formular, argumentar i debatre idees pròpies i alienes de manera respectuosa, crítica i raonada.
- Identificar els conceptes jurídics bàsics, la legislació i la jurisprudència relacionats amb els drets dels col·lectius afectats per desigualtats de gènere.
- Proposar accions correctives de les violències que desencadenen els tipus i graus de discriminació per raó de sexe, gènere i orientació sexual.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

Resultats d'aprenentatge

1. Dominar els conceptes bàsics de la legislació internacional sobre drets de les dones i dret antidiscriminatori.

2. Elaborar un discurs organitzat i correcte, oralment i per escrit, en la llengua corresponent.
3. Fer un ús inclusiu del llenguatge.
4. Identificar els problemes vinculats a la igualtat entre homes i dones en la legislació i en la jurisprudència.
5. Identificar i proposar actuacions sobre les discriminacions directes, indirectes o múltiples per raó de sexe, gènere i orientació sexual.
6. Proposar solucions jurídiques als problemes de discriminació de les dones i del col·lectiu LGTBI.
7. Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
8. Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
9. Utilitzar el vocabulari tècnic específic i d'interpretació propi de les disciplines requerides.

Continguts

Tema 1. Dret Constitucional i gènere

- 1.1. La perspectiva de gènere a la Constitució Europea.
- 1.2. Protecció constitucional: la perspectiva de gènere i interseccional a la Constitució Estatal i Estatuts d'Autonomia.

Tema 2. Dret Penal i gènere

- 2.1. Els principis estructuradors del Dret Penal.
- 2.2. Perspectives feministes a l'àmbit penal: punitivisme, garantisme, abolicionisme.

Tema 3. Violències masclistes i instruments jurídics

- 3.1. Llei estatal contra la violència de gènere
- 3.2. Llei catalana contra les violències masclistes
- 3.3. Causes estructurals de les violències masclistes
- 3.4. Diferents manifestacions de les violències masclistes: violència institucional, violència contra les persones LGTBIQ, violència contra nens, nenes i adolescents

Tema 4. Dret públic i privat: les famílies

- 4.1. Les desigualtats de gènere a les ruptures familiars.
- 4.2. Les cures ma-parentals, custòdia, aliments, compensació, bens comuns.
- 4.3. Drets dels nens, nenes i adolescents. L'autonomia progressiva i el protagonisme infantil en l'àmbit jurídic. L'adultocentrisme.

Tema 5. Polítiques públiques i dret a les cures.

- 5.1. Dret a les cures.
- 5.2. Feminització i racialització de les tasques de cures.
- 5.3. Possibilitats reguladores

Tema 6. Bioètica i gènere

- 6.1. Drets sexuals i reproductius

6.2. L'educació sexual: drets en joc

6.3. Debats sobre l'avortament

6.4. Tècniques de Reproducció Assistida

6.5. Gestació per substitució

Tema 7. El debat sobre la prostitució i el treball sexual

7.1. Abolicionismes. Propostes pro-drets

7.2. Impacte de les regulacions vigents

Tema 8: Teories feministes de la justícia

Metodologia

El curs es desenvoluparà a partir del comentari de lectures i de les exposicions de les recerques de l'alumnat. Cada setmana es comentarà una lectura obligatòria i hi haurà una exposició d'un grup sobre un tema del programa. Durant el curs es desenvoluparà el treball individual/grupal de l'alumnat dividit en un treball de recerca i un comentari sobre les lectures obligatòries.

Nota: es reservaran 15 minuts d'una classe, dins del calendari establert pel centre/titulació, per a la complementació per part de l'alumnat de les enquestes d'avaluació de l'actuació del professorat i d'avaluació de l'assignatura/mòdul.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classe teòrica	25	1	1, 4, 5
classe pràctica	25	1	2, 7, 9
Tipus: Supervisades			
Tutoria	13	0,52	4, 5
Tipus: Autònomes			
Treball en grup	15	0,6	2, 3, 7
Treball individual	45	1,8	6, 8

Avaluació

La nota final s'obtindrà a partir dels següents elements:

1.1 Avaluació continuada de les classes. (50% de la nota) Les dates de realització de les activitats avaluable i el seu contingut, figurarà en el campus virtual abans de l'inici de classes.

S'aconsella als / les estudiants l'assistència continuada a classes i la realització de les activitats programades al llarg del curs (lectures, comentaris de legislació, anàlisi de jurisprudència, etc.)

1.2 Examen final. (50% de la nota) L'examen final de ha de superar amb una nota superior a 5 per fer mitjana amb la resta de qualificacions de l'avaluació continuada.

En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

En cas que les proves no es puguin fer presencialment s'adaptarà el seu format (mantenint-ne la ponderació) a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els deures, activitats i participació a classe es realitzaran a través de fòrums, wikis i/o discussions d'exercicis a través de Teams, etc. El professor o professora vetllarà perquè l'estudiant hi pugui accedir o li oferirà mitjans alternatius, que estiguin al seu abast.

Procediment de revisió de les qualificacions.

En el moment de realització de cada activitat avaluativa, la professora informarà l'alumnat (Moodle) del procediment i data de revisió de les qualificacions.

Condicions per a la qualificació 'No avaluable'.

L'estudiant rebrà la qualificació de No avaluable sempre que no hagi lliurat i/o superat més del 30% de les activitats d'avaluació.

RECUPERACIÓ: Es realitzarà recuperació únicament de la part relativa a l'examen final.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Comentaris lectures	30%	10	0,4	2, 4, 5, 6
Examen	50%	2	0,08	1, 3, 9
Treball a classe i en grup	20	15	0,6	2, 3, 6, 7, 8, 9

Bibliografia

ACNUR (2006). *Directrices sobre Protección Internacional: La aplicación del artículo 1A(2) de la Convención de 1951 o del Protocolo de 1967 sobre el Estatuto de los Refugiados en relación con las víctimas de la trata de personas y las personas que están en riesgo de ser víctimas de trata.*

ACNUR (2009). *Consideraciones en materia de trata de personas desde la perspectiva del Derechos Internacional de los Refugiados y el mandato del ACNUR. Segunda reunión de Autoridades Nacionales en materia de trata de personas* (OEA). 25-27 de marzo de 2009, Buenos Aires, Argentina.

ACNUR (2012). *Directrices sobre protección internacional nº 9: Solicitudes de la condición de refugiado relacionadas con la orientación sexual y/o la identidad de género en el contexto del artículo 1A (2) de la Convención sobre el Estatuto de los Refugiados de 1951 y/o su Protocolo de 1967.*

ARCE BECERRA Paula (2018). *El modelo español de abordaje de la prostitución en Papeles el tiempo de los derechos*, Número 13, 2018.

<https://redtiempodelosderechos.files.wordpress.com/2018/01/wp13-prostitucion.pdf>

BALAGUER María Luisa (2005). *Mujer y Constitución. La construcción jurídica del género*. Colección Feminismos, Editorial Cátedra.

BARCONS CAMPMAJÓ Maria (2018). *Las ordenanzas municipales: entre la regulación y la sanción de la prostitución en España* en Revista Crítica Penal y Poder, nº 15, pp. 90-109, OSPDH. Universidad de Barcelona.

BARRERE UNZUETA Mari Ángeles (1992). *Feminismo y garantismo: ¿Una teoría del derecho feminista?* En Anuario de Filosofía Del Derecho IX (1992) 75-89 <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/142232.pdf>.

BELTRÁN Elena; MAQUEIRA, Virginia(eds.) (2001) *Feminismos. Debates teóricos contemporáneos*. Madrid: Alianza Editorial.

BODELÓN Encarna y ARCE, Paula (2018) *La reglamentación de la prostitución en los ayuntamientos: una técnica de ficticia seguridad ciudadana* en Revista Crítica Penal y Poder, nº 15, pp. 71-89, OSPDH. Universidad de Barcelona.

BODELÓN Encarna (2014). *Violencia institucional y violencia de género* en Anales de la Cátedra Francisco Suárez, ISSN 0008-7750, Nº 48, 2014, págs. 131-155.

BODELÓN Encarna (2010). *Las leyes de igualdad de género en España y Europa: ¿hacia una nueva ciudadanía?* en Anuario de Filosofía del Derecho, nº 26, pp. 85-106.

BODELÓN Encarna (2012). *La custodia compartida desde un análisis de género. Estrategias machistas para invisibilizar la violencia en las rupturas familiares*, en La custodia compartida a debate, Madrid: Ed. Dykinson.

BODELÓN, Encarna (coord.) (2012). *Violencia de género y las respuestas de los sistemas penales*, Buenos Aires: Ediciones Didot.

BODELÓN, Encarna y GIMENEZ, Pilar (2007). *Construint les drets de les dones: dels conceptes a les polítiques locals, Barcelona*. Diputació de Barcelona.

BODELÓN, Encarna; IGAREDA, Noelia (2013). *Los Planes de Igualdad en tiempos de crisis*. Editorial Dykinson.

CASO "La Manada". Sentencia Tribunal Supremo Sala De Lo Penal Recurso de Casación nº 396/2019.

CEAR -Euskadi (2013). *Vivir sin miedo. Laprotección del asilo frente a la persecución por motivos de género*. Comisión de Ayuda al Refugiado en Euskadi, Bilbao. <https://www.cear-euskadi.org/producto/vivir-sin-miedo/>.

CORTE INTERAMERICANA de Derechos Humanos Karen Atala Riffo, y las niñas M.,V. y R. http://www.corteidh.or.cr/cf/Jurisprudencia2/ficha_tecnica.cfm?nld_Ficha=196&lang=en.

COSTA Malena (2016). *Feminismos Jurídicos*, Editorial Didot.

CRENSHAW Kimberle (1989). *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*. The University of Chicago Legal Forum 140: 139-167.

DAVIS Angela (1981/2005) *Mujeres, raza y clase*, Ediciones AKAL, Madrid

ESQUEMBRE CERDÁ María del Mar (2017) *Las mujeres ante el cambio constitucional. Algunos apuntes desde una perspectiva feminista para una "reforma constituyente" de la Constitución Española* en Revista Cuadernos Manuel Giménez Abad, ISSN-e 2254-4445, Nº. Extra 5, 2017 (Ejemplar dedicado a: Revisar el pacto constituyente en perspectiva de género), págs. 75-92 <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5811432>

GARAY MONTAÑEZ Nilda (2018) *Los desafíos en la enseñanza del constitucionalismo y su historia: La interseccionalidad de raza y género* en Revista de Educación y Derecho. - revistes.ub.edu <http://revistes.ub.edu/index.php/RED/article/view/22919>.

GARAY MONTAÑEZ Nilda (2018). *Procesos constituyentes en América Latina y las mujeres. Otras subjetividades, otra Constitución*, en Revista General de Derecho Constitucional nº 28, IUSTEL. https://www.iustel.com/v2/revistas/detalle_revista.asp?id_noticia=420906.

GIL RUIZ, Juana Ma (2007): *Los diferentes rostros de la violencia de género*, Madrid: Dyckinson.

GONZALEZ PRADO, Patricia (2020) *Jurisprudencia comparada sobre aborto. Cuando los feminismos impregnan el derecho*. [Cuadernos electrónicos de filosofía del derecho](#), ISSN-e 1138-9877, [Nº. 42, 2020](#)

HEIM Daniela (2011): [Prostitución y derechos humanos](#) en [Cuadernos electrónicos de filosofía del derecho](#), [Nº. 23, 2011](#), pp. 234-251.

HILL COLLINS Patricia, *Rasgos distintivos del pensamiento feminista negro en Feminismos negros una antología*, Editorial Traficantes de Sueños

IGAREDA Noelia (2018). *La gestación por sustitución: una oportunidad para repensar la filiación y la reproducción humana*, Revista Bioética y Derecho, 44: 57-72. <http://revistes.ub.edu/index.php/RBD/article/view/20574/24133>

IGAREDA Noelia (2012). *Las madresposas en el sistema de protección social español*, Aequalitas, Revista Jurídica de Igualdad de Oportunidades entre Mujeres y Hombres, no30, Enero-Junio 2012, pp. 48-53.

IGAREDA, Noelia (2012) *De la protección de la maternidad a una legislación sobre el cuidado*, Saarbrücken: Editorial académica española.

LAURENZO, Patricia (coord.) (2010). *La violencia de género en la ley*, Madrid: Dyckinson.

LAURENZO, Patricia; MAQUEDA, Ma Luisa; RUBIO, Ana(coord.)(2008): *Género, Violencia y Derecho*, Tirant lo Blanc.

LEMA AÑÓN Carlos (1999). *Reproducción, poder y derecho*, Madrid: Trotta

LOMBARDO Emanuela (2006). *La igualdad de género en el Tratado Constitucional de la Unión Europea* Revista de Pensament y Anàlisi nº 6, pp. 121-140. <http://www.e-revistes.uji.es/index.php/recerca/article/view/197/182>.

MACKINNON, Catherine (1979). *Sexual harassment of working women: a case of sex discrimination*, New Heaven: Yale University Press.

MACKINNON, Catherine (1987). *Feminism unmodified: discourses on life and law*, Cambridge: Harvard University Press.

MAQUEDA Maria Luisa (2009). *Prostitución, feminismos y Derecho Penal*. Granada: Editorial Comares.

MEDINA MARTÍN Rocio (2014). *Resignificaciones conceptuales y epistemológicas en el pensamiento político feminista eurocéntrico desde los feminismos periféricos* Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho <https://ojs.uv.es/index.php/CEFD/article/view/3247/4052>.

MEDINA MARTÍN Rocio (2013). *Feminismos periféricos, feminismos-otros: una genealogía feminista decolonial por reivindicar* https://www.researchgate.net/publication/322601409_Feminismos_perifericos_feminismos-otros_una_genealogia

:

MESTRE I MESTRE Ruth (2006). *La caixa de Pandora: introducció a la teoria feminista del dret*, Valencia: Tirant lo Blanch.

MESTRE, Ruth; BARRERE, Maggy; BELTRÁN, Elena (2008). *Mujeres, derechos y ciudadanía*, Madrid: Tirant lo Blanch.

- MOHANTY Chandra Talpade (1984/2008) *Bajo los Ojos de Occidente: Feminismo Académico y Discursos Coloniales* en *Descolonizando el Feminismo: Teorías y Prácticas desde los Márgenes* Liliana Suárez Navaz y Rosalva Aída Hernández Castillo (editoras), editorial Cátedra.
- NAVAS, Susana (dir) (2012). *Iguales y diferentes ante el derecho privado*, Valencia: Tirant lo Blanch.
- NICOLÁS, Gemma; BODELÓN, Encarna (comps) (2009). *Género y dominación. Críticas feministas del derecho y el poder*, Barcelona: Antropos, pp. 95-116.
- NUSSBAUM, Martha (2004). *Hiding from humanity: disgust, shame and the law*, Princeton: Princeton University Press.
- OKIN, Susan (1989). *Justice, Gender and the Family*, Basic Books, Great Britain.
- PATEMAN, Carole (1995). *El contrato sexual*, Barcelona: Anthropos
- PICONTÓ NOVALES María Teresa (1998), *Sociología jurídica de la familia: cambio legislativo y políticas sociales*. Derecho y sociedad / coord. por María José Añón Roig, págs. 655-686, Tirant Lo Blanch.
- PITCH, Tamar (2003). *Un derecho para dos: la construcción jurídica del género, sexo y sexualidad*. Madrid: Trotta.
- PUIGPELAT, Francesca (2004). *Feminismo y técnicas de reproducción asistida*. Aldaba: Revista del centro asociado a la UNED en Melilla, no 32, pp. 63-80.
- RESTREPO RODRÍGUEZ Diana y FRANCÉS LECUMBERRI Paz (2016). *Rasgos comunes entre el poder punitivo y el poder patriarcal* en *Revista colombiana de sociología*, Vol. 39, Nº. 1, 2016 (Ejemplar dedicado a: Perspectivas de análisis en el estudio de las relaciones de género), págs. 21-46
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5411318>.
- RODRIGUEZ PALOP, Ma Eugenia (2007). *La lucha por los derechos fundamentales de las mujeres en el siglo XIX. Escenarios, teorías, movimientos y acciones relevantes en el ámbito angloamericano*. en VV.AA. (coord.): *Historia de los derechos fundamentales*, vol. 3, Tomo 2, Madrid: Dyckinson.
- ROMERO BACHILLER Carmen y MONTENEGRO MARTÍNEZ, Marisela (2018) [Políticas públicas para la gestión de la diversidad sexual y de género: un análisis interseccional](#), en [Psicoperspectivas](#), Vol. 17, Nº. 1.
- ROSSI, Felicitas I LAYA, Ana *Aportes para la discusión legislativa sobre reformas necesarias en materia de cuidado* (2014) Documentos de Trabajo "Políticas públicas y derecho al cuidado" 1. ELA - Equipo Latinoamericano de Justicia y Género, Buenos Aires, Argentina.
- RUBIO, Ana; HERRERA, Joan (coord.) (2006). *Lo público y lo Privado en el contexto de la Globalización*, Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer, pp. 23-66.
- RUBIO, Ana; RUIZ, Juana Ma (2012). *Dignidad e igualdad en derechos. El acoso en el trabajo*, Madrid: Dyckinson.
- RUBIO, Ana; RUIZ, Juana Ma (2012) *Las medidas disuasorias frente al acoso sexual y acoso por razón de sexo*, Madrid: Dyckinson.
- SEGATO Rita (2003). *Las estructuras elementales de la violencia: contrato y status en la etiología de la violencia*.
- SMART, Carol (1989). *Feminism and the power of law*, London: Routledge.
- STANG DAHL, Tove (1987). *El Derecho de la Mujer, Vindicación Feminista* Publicaciones, Madrid.
- TOLEDO, Patsilí (2014): *Femicidio/Feminicidio*. Editorial Didot.

VV.AA. (2011): *Estudio sobre la aplicación de la Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la Igualdad Efectiva de Mujeres y Hombres*, Barcelona: Centre d'estudis Jurídics i Formació Especialitzada

Programari

Teams